

ALKOHOLITUTKIMUKSEN VANKKA ASEMA JATKUU STAKESISSA

Alkossa 50-luvulla syntynyt ja nopeasti vahvaksi ja kansainvälisesti arvostetuksi kasvanut Alkoholipoliittinen tutkimuslaitos muutti vuosi sitten Alkosta Stakeisiin ja on nyt yksi talon yhdeksästä itsenäisestä tulosyksiköstä.

Alkoholipoliittisen tutkimusyksikön tuore esimies, Salme Ahlströmin seuraaja Jussi Simpura sanoo muuton sujuneen hyvin ja yksikön aseman olevan Stakeissä vähintään yhtä vakaa ja vankka kuin aikanaan Alkossa. Yksikkö tulee säilymään alkoholikeskeisellä linjalla, eikä tutkittava tule loppumaan: lähivuosien aikana Suomi tulee taas keran olemaan alkoholiolojen murroksen laboratorio-maa.

Vakaa ja vankka näyttää Simpuran mukaan edelleen olevan myös suomalaisen humalan asema samoin kuin kulutuksen ja haittojen kohtalonyhteys – niin ikävää kuin se poliittisesti onkin.

ALKOSTA STAKESIIN

Mitä tähänastinen kokemus kertoo Stakesin intressistä alkoholitutkimuksen suhteen?

– Jos Stakesia ajatellaan suurena instituutiona, kiinnostus alkoholitutkimusta kohtaan on täällä kohtalaisen vahvaa. Yhtäältä alkoholitutkimusyksikössä nähdään olevan sellaisia tutkimuksellisia kompetensseja, resursseja, jotka voivat olla Stakesin kannalta kiinnostavia muutenkin. Toisaalta alkoholikysymykset sivuavat monia Stakesin kannalta tärkeitä asioita, lähivuosina ehkä enenevässä määrin.

– Jos taas Stakesia ajatellaan eri yksiköiden rypäänä, mahdollinen kiinnostus ei vielä kovin paljon ole kanavoitunut yhteydenotoiksi. Toisaalta en ole varma, tarvitseeko kanavoitua – ainakaan me emme halua millään formaalilla tavalla sellaista lisätä. Tutkimuksellisessa mielessä olemme kyllä valmiit keskustelemaan hyvinkin monenlaisten tahojen kanssa. Meillähän on jo ollut Stakesin kahden muun varsinaisen tutkimusyksikön, sosiaalitutkimuksen sekä terveydenhuollon tutkimuksen, kanssa yhteiset koulutuspäivät, joiden tarkoitus oli tutustuttaa ihmisiä toisiinsa ja luoda nimenomaan henkilötason yhteyksiä.

Yksikkö siis säilyy itsenäisenä ja sen asema vakana?

– Kyllä minä vahvasti näin uskon – varsinkin kun ajattelee, millaisia tutkimustarpeita

ja -mahdollisuuksia lähitulevaisuus tarjoaa. Seuraavien 5–10 vuoden aikana Suomi on taas kerran maailman mittakaavassakin alkoholiolojen muutoksen laboratoriomaa. Tällä kertaa tilanne on sikäli erilainen, että me emme nyt ole yksin kuten vuosina 1968–1969. Ruotsissa ja ehkä Norjassakin on syntyvässä samantyyppinen asetelma. Odotettavissa on melkoinen määrä kansainvälisesti kiinnostavia tutkimuksia.

Onko yksikön syytä pysyä alkoholitutkimusyksikkönä vai pitäisikö sen laventua päihdetutkimusyksiköksi? Alkoholipoliittikka-lehden (6/95) artikkelissa vuosi sitten kirjoitit, että ”kaikkien päihteiden pakkoavioliitto ’päihdetutkimuksen’ käsitteen alla voi myös pimittää näköaloja yhtä paljon kuin avata uusia”.

– Tarkoitus on pysyä aika alkoholikeskeisellä linjalla, joskin huumeet ovat entistä vahvemmin nousemassa kuvaan mukaan. Kysymys on vielä aika lailla epäselvistä työnjakosuhteista. Maassa ei ole sellaista selkeää huumeetutkimuskeskusta, jollainen alkoholi-alalla pitkään on ollut. Näyttäisi siltä, että huumeiden osalta me keskittyisimme kahteen asiaan: toisaalta käytön seurantaan ja toisaalta hoitojärjes-

telmän toimintaan. Näillä kummallakin alueella meillä on sekä tehty että parhaillaan tehdään ja suunnitellaan tutkimuksia. Huumeet tulevat siis selkeämmin näkyään yksikön toiminnassa – mutta ei kuitenkaan niin vahvasti, että olisi tarvetta muuttaa esimerkiksi yksikön nimeä.

TUTKIMUSPOLITIIKAN RAAMIT

Olet ollut yksikön esimies toukokuun alusta lukien. Tekikö valinnan yksikön yleiskokous vai Vappu Taipale – eli säilykölaitoksen vanha itsehallintomalli Stakesissa?

– Vappu Taipale nimitti yleiskokouksen ehdotuksesta. Kuviohan oli sama aikanaan myös Alkossa, yleiskokous ehdotti ja Alkon johto nimitti. Hallintomalli on tarkoitus säilyttää ennallaan, joskin hiukan sitä täytyy sovittaa stakelaisiksi käytäntöjä vastaavaksi. Esi- miehisuus on vanhan käytännön mukaisesti määräaikainen, viisivuotinen kausi.

Onko laitos tehnyt vai pyrkikö se tekemään ulkopuolisten maksamia tilaustutkimuksia? Onko esim. Alko pyytänyt tutkimuspalveluja?

– Tällä hetkellä Stakes rahoittaa suoraan lähes kaiken, mutta tarkoitus on jatkossa saada – stakelaiseen tapaan – jonkin verran myös ulkopuolista, esim. EU:sta tulevaa rahoitusta. Mahdollisia tilaustöitä tehdään kuitenkin vain sillä ehdolla, että tulokset ovat julkisia, kaikkien käytettävissä. Alkon kanssa ei tällä hetkellä ole systemaattista yhteistyötä.

Onko tarkoitus jatkossa

kiinnittää projekteihin enemmän määräaikaisia tutkijoita?

– Meillähan on pitkään ollut se käytäntö, että Alkoholitutkimussäätiön kautta kanavoituu sellaisia hankkeita, jotka jossain muussa tutkimusyksikössä toteutettaisiin määräaikaisina projekteina. Tässä tuskin tapahtuu suurta muutosta.

Kuka muotoilee laitoksen tutkimuspolitiikan suunnan? Mistä toimeksiannot tulevat, vai muotoileeko laitos ongelmansa itse?

– Uusi elementti on ministeriön kanssa vuosittain tehtävä tulossopimus, jonka merkitystä tässä parhaillaan opiskellaan. Tulossopimusta ei ilmeisesti-kään ole tarkoitettu kuolleeksi kirjaimeksi, vaan sen halutaan todella ohjaavan toimintaa. Ministeriöllä on vahvoja intressejä toisaalta nostaa esiin tutkimuskysymyksiä ja toisaalta turvautua, omien resurssien niukkuuden takia, täällä olevaan asiantuntemukseen.

Tuleeko ministeriöltä suorita toimeksiantoja?

– Kyllä, useammantasoisia toivomuksia. Tulee ministeriöllisiä tahdonilmaisuja, jotka sitten kanavoituvat tutkimusohjelmiksi ja projekteiksi. Toisaalta pyydetään asiantuntijatietoa monenlaisiin tarkoituksiin, esim. silloin, kun Paula Kokkonen, Sulo Aittoniemi tai joku muu kansanedustaja kysyy hallitukselta jotain alkoholipolitiikkaan liittyvää. Tämä on välillä vähän mutkikasta, koska kaikkiin teemoihin on vaikea antaa nimenomaan tutkimukseen perustuvia vastauksia. Joskus on myös vähän epäselvää, missä kulkee tutkimusyksikön ja tietopalvelun välinen ero.

Ministeriön kanssa tehtä-

vä tulossopimus on siis jatkossa tutkimuspolitiikan todellinen raami?

– Sen merkitys on varmasti keskeinen. Toisaalta minulla on se käsitys, että tulossopimus muotoutuu molempien osapuolten näkemysten varassa. Meillähan on pitkään ollut se linja, että tutkimuksen täytyy itse olla mahdollisimman aktiivinen ja reagoida mielellään ennakoivasti meneillään olevaan kehitykseen. Usein onkin voitu sanoa, että projekti on jo meneillään, jos joku tulee jotta-ain teemaa esittämään. Näin pyrimme toimimaan jatkossakin. Tulossopimus tavallaan vain formalisoi vallitsevan käytännön.

Virallisesti yksikkö on siis tullut lähemmäs päätöksentekoa, mutta epävirallisesti ehkä etäämmäs kuin aiemmin?

– Tuo voi olla osuva luonnehdinta tällä hetkellä. Vaikea sanoa, miten suhde kehittyi sitten, jos ja kun suuria muutoksia alkoholijärjestelmään alkaa tulla.

YLEINEN OTE SÄILYY

Edellä mainitussa artikkelissa kirjoitit, että suomalainen alkoholitutkimus on ollut paitsi erityisongelman tutkimusta myös samalla vahvasti yleistä yhteiskuntatiedettä, yhteiskunnan muutosprosessien tutkimista ”pullon pohjan läpi”. Tuleeko yhteiskuntatieteellinen painotus säilymään?

– Kyllä se säilyy, vaikka mukaan voi tulla toisenlaisia kysymyksenasetteluja aikaisempaan verrattuna. Jos ajattelee viimeaikaisia töitä, niin monet alkoholipolitiikassa, alkoholin

käytössä ja ongelmassa esiintyneet ilmiöt näyttävät kytkeytyvän yleiseen hyvinvointipoliittiseen keskusteluun. Konkreettisena esimerkkinä voisi mainita Pekka Sulkusen työt kulutusyhteiskunnan kehitystrendeistä ja Marja Holmilan Lahti-projektin, jossa tutkittiin myös sitä, mihin suuntaan valtion ja paikallisyhteisön suhteet ovat kehitymässä. Nämä ovat minusta hyviä esimerkkejä siitä, miten alkoholi-ilmiöt tarjoavat edelleen toimivia tirkistysreikiä ”koko” yhteiskuntaan.

Tätä painotusta ei siis Stakesissa katsota karsaasti?

– Ei, pikemminkin päinvastoin. Olen ymmärtänyt niin, että Stakes tietoisesti pyrkii siihen, että täällä tehtävä tutkimustyö todellakin vastaa tasoltaan ja kysymyksenasetteluiltaan tiedemaailman normeja ja kriteereitä. Aiheet ja teemat nousevat tietysti Stakesin omasta kentästä. Tämä koskee kaikkea Stakesissa tehtävää tutkimusta, emmekä me ole emmekä halua olla tässä suhteessa erikoisasemassa. Voi olla, että meidänkin toimintamme antaa joitakin hyviä esimerkkejä siitä, miten on mahdollista tehdä akateemisesti virittynyttä mutta samanaikaisesti policy-relevanttia tutkimusta.

Mikä ovat lähiajan painopistealueet?

– Tällä hetkellä on vaikea sanoa, millaisia muutoksia Suomen alkoholijärjestelmään tulee ennen vuotta 2004, mutta viimeistään silloin tapahtuu jostain merkittävää. Tuleva murros on meille keskeinen tutkimuskohde. Meillä on valmius käynnistää erityisseuranta heti, kun muutokset alkavat. Mei-

dän kannaltamme olisi hiukan hankalaa, jos muutoksia tulee tipoittain. Tutkimuksellisesti olisi paljon helpompaa, jos muutokset tulisivat kertarysäyksellä. Tämä ei ole alkoholi-poliittinen vaan tutkimusasetelmiin liittyvä kannanotto!

Millaisia muita hankkeita on vireillä?

– Alkoholin kulutuksen, kulutuksen seurausten ja juomatajapojen kolmiyhteyden huolellinen aikasarjatyyppinen analyysi on suunnitteilla. Tämä on

aika vaikea tehtävä, mutta meillä on periaatteessa hyvät aineistot ja tiedostot puuhaan ryhtymiseen. Lahti-projektin jatkona tutkitaan seuraavaksi pääkaupunkiseudulla, millaisiin alkoholi-ilmiöihin ja millä tavalla liittyy paikallistason toimijoiden mobilisaatiota. Sitteen erittäin paljon on käynnissä tai vireillä sellaisia hankkeita, joissa yhdessä muiden Pohjoismaiden kanssa seurataan meneillään olevia alkoholilajien muutoksia.

Kuva: Kalervo Koski

– Itseäni kiinnostaa kovasti se, alkaako alkoholi yhä enemmän tematisoitua terveystieteen kautta. Stakesissa puhutaan paljon paitsi terveyden myös hyvinvoinnin edistämisestä. Olen jäänyt pohtimaan, miksi monien puhetavoissa hyvinvoinnin edistäminen on usein samaa kuin terveyden edistäminen, ja vain samaa. Minusta näyttää mahdolliselta, että terveyttä voidaan edistää myös tavoilla, jotka selkeästi vähentävät hyvinvointia. Nämä kysymykset liittyvät kulutusyhteiskunnan sisäisiin ristiriitoihin, joita Pekka Sulkunen on analysoinut ja joihin edellä viittasin.

VIINAPÄÄ VOIMISSAAN

Ikuisuuskysymys: mitä suomalaiselle viinapäälle kuuluu?

– Kiitos, sitä samaa. Yli promillen humalatilojen suhteellinen määrä ei ainakaan ole vähenemään päin.

Onko se samaa humalaa kuin 70-luvulla?

– Tähän on vaikea vastata. Ongelma on siinä, että humalan sisältöä ja seurauksia on vaikea lähestyä haastattelu- ja kyselyaineistojen avulla. Se vaatisi kokemuksellisten aineistojen hyväksikäyttöä, ja niitä taas on kovin satunnaisesti saatavilla. Seuraavan juoma-

tapatutkimuksen yhteydessä tähän olisi kyllä hyvä paneutua.

Päteekö vanha totuus kokonaiskulutustason ja kokonaishaittatason keskinäisestä yhteydestä edelleen?

– Vuoden 2000 ympärillä on syytä taas huolellisesti katsoa, kuinka tarkasti se edelleen pätee. Mutta minun tiedossani olevien tutkimusten perusteella se karkeasti ottaen varmasti edelleen pätee, ovat EU-juristit ja kansanedustajat tästä asiasta sitten mitä mieltä tahansa. Jussi Simpura sanoo – savolaisittain.

MATTI VIRTANEN

HAITTOJEN VÄHENTÄMISESTÄ KONFERENSSI PARIISISSA

Maison de la Mutualitén edessä olevalla kadulla makasi kymmenittäin ihmisiä toisiinsa ketjuilla kytkettyinä maanantaina 24. maaliskuuta. Poliisi vartioi mielenosoittajia ja ohjasi liikenteen kiertämään heidät. Ohikulkijat joko tuijottivat kadulla makaavia ihmetellen tai huusivat heille rohkaisuja, mikäli olivat menossa kahdeksanteen kansainväliseen haittojen vähentämistä (harm reduction) käsittelevään konferenssiin. Mielenosoittajat vaativat Ranskan huumealergia muutettavaksi. Laki on vuodelta 1970, ja sen mukaan huumeiden käyttäjä, joka ei suostu menemään hoitoon, voidaan määrätä vankilaan, enintään

yhdeksi vuodeksi. Hoito on maksutonta ja anonymiteetti taataan. Tästä huolimatta hoitomahdollisuutta ei ole käytetty odotetusti; hoidettujen henkilöiden määrä on pysynyt vähäisenä huolimatta huumeiden käyttäjien lukumäärän kasvusta, käytön leviämisestä kaikkiin yhteiskuntakerroksiin ja sekakäytön yleistymisestä 20 viime vuoden aikana.

Aidsin leviäminen yhdessä rikosten ja kuolleisuuden lisääntymisen kanssa muutti Ranskan huume politiikkaa: perustettiin neulojenvaihto-ohjelmia, metadoni-hoitokeskuksia, terveydenhoitohenkilökunnan verkostoja, vankiloiden hoito-ohjelmia ja värvät-

tiin entiset käyttäjät mukaan työhön. Poliitikka on kuitenkin saanut osakseen vahvaa vastustusta niin poliitikkojen, suuren yleisön kuin apteekkaroiden taholta. Siitä huolimatta professori Roger Henrion, kansallisen huume komitean puheenjohtaja, päätti esityksensä sanoihin: ”Jotkut toivovat edelleen voivansa tappaa lohikäärmeen, kun taas toiset ovat oivaltaneet, että saattaa olla parempi yrittää kesyttää se.”

Pariisissa ei oltu huolestuneita vain huumeiden käyttäjistä. Alkoholi aiheuttaa Ranskassa vuosittain 50 000 kuolemaa. Mutualité Françaisen presidentti Jean-Pierre Davant kertoi oman järjestönsä tar-